

גיליון מספר 24

מאצרות רבי אליהו ברכה שליט"א

פרשת ויקרא

מערכה בקרבנות

טעם ומהות ענין הקרבת קורבנות

הנכבד, כדי שיודע שהדבר שהם היו חושבים אותו לתכלית העבירה, הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות. כי כן יתפארו האמונות הרעות שהם מְדַוֵּי הנפש האנושית, שכל מְדוּה וכל חולי לא יתפארו כי אם בהפכו. עיי"ש שביאר שזהו ענין ציווי ישראל על הקרבת השה בפסח מצרים, כדי להתנגד ולבטל אמונת המצרים אשר עשו את השה לאליל שלהם, ובכך הכניעו את טומאתם ודעתם הנפסדה.

ועוד כתב לעיל מיניה (שם פרק לב), שהיה המנהג המפורסם בעולם כולו, וזו היתה העבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות שבהם היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחוות להם ולקטר לפנייהם או למזלות וכוכבים. ואילו ציוונו האל להניח מיני העבודות ההם כולם ולעזובם ולבטלם, אז לפי טבע האדם, שהוא נוטה תמיד למורגל, לא היה עולה בלב לקבלו, כי היה דומה כאילו יבוא נביא בזמננו ויאמר "האלוה ציוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה - אלא תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה". ומפני זה השאיר הקב"ה מיני העבודות ההם, והעתיקם שבמקום שיהיו לנבראים ולעניינים דמיוניים שאין אמיתות להם, ציוונו לעשותם לו יתברך. וציוונו לבנות היכל לו "ועשו לי מקדש" ושיהיה המזבח לשמו "מזבח אדמה תעשה לי" ושיהיה הקרבן לו "אדם כי יקריב מכם קרבן להשם" ושישתחוּ לו ושיקטירוהו לפניו וכו'. והזהיר מעשות דבר מאלו המעשים לזולתו וכו'. והגיע בזאת הערמה האלוהית, שנמחה זכר 'עבודה זרה' והתקיימה הפינה הגדולה האמיתית באמונתו, והיא מציאות האלוה ואחדותו.

דברי הרמב"ן שחולק על טעמו של הרמב"ם

וכידוע, הרמב"ן בפירושו על התורה (להלן פסוק ט) חלק על דבריו בתוקף, וכתב שהם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה, שלדבריו נעשה שולחן ה' מגואל, שציווי הכתוב אין בו תכלית בפני עצמה אלא רק להוציא מלבן של רשעים וטיפשי עולם. ובהמשך דבריו מקשה הרמב"ן בפרטות על הרמב"ם, שהרי מצאנו בתורה (בראשית ד טז) כי "הֶבֶל הָבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֶאֱנוּ וּמִחֻלְבֵּהוּ, וַיֵּשֶׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל קַיִן וְאֶל הֶבֶל וְאֶל קַיִן מִנְחָתוֹ", ולא היה עדיין בעולם שִׁמְץ עבודה זרה כלל, וכן מצאנו שנח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו הקריב קרבן, וייטב בעיני ה' ואמר בו (שם ח כא) "וַיִּרְחַח ה' אֶת רִיחַ הַנְּיָחָח" ומחמת כן אמר ה' אל לבו "לא אסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעִבּוֹר הָאָדָם", ואז לא היה בעולם 'כשד' או 'מצרי'. וכן בלעם אמר (במדבר כג ד) "אֶת שְׂבַעַת

דברי הרמב"ם בטעם הקרבנות

בעומדנו בסיעתא דשמיא בפתח ספר ויקרא, אשר עליו אומר המדרש (תנחומא פרשת צו סימן יד) שתשב"ר מתחילים ללמוד תורה דווקא בו, מפני שכל הקרבנות כתובים בו, יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים. [ובספר חסידים (סימן תשמ) נוסף שכבר כאשר קוראים לתינוק שם ומניחים אותו בעריסה, שמים בה מראשותיו ספר ויקרא. ועיי"ש שהוסיף עוד דימוי, שבהבל פיהם של תשב"ר העולם מתקיים כמו בזכות הקרבנות]. ראוי לנו לבאר ענין יסודי ועקרוני זה של מהות הקרבנות, אשר הראשונים והאחרונים התחבטו בו הרבה, ונביא דבריהם אשר מפיהם אנו חיים, ונסדרם ונבארם כפי אשר מגעת ידנו. ויהי רצון שנזכה בקרוב לבנין אריאל ולחידוש עבודת הקרבנות, לעובדו כולם שכם אחד, ומלאה הארץ דעה את השם, כמים לים מכסים.

ראשית יש להביא את דברות הרמב"ם הידועים בסוף הלכות מעילה (פ"ח ה"ח) שכתב, ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם כפי כוחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו, ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול. ובהמשך דבריו כותב הרמב"ם, שהחוקים הם המצוות שאין טעמן ידוע, ואמרו חכמים (יומא סז:) "חוקים חקקתי לך - ואין לך רשות להרהר בהן", וכל הקרבנות כולם מכלל החוקים הן. ומסיים במה שאמרו חכמים, שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכים הישרים לחיי העולם הבא. ובסוף הלכות תמורה (פ"ד ה"ג) כתב שאף שכאמור כל חוקי התורה גזירות הם, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה. עיי"ש מה שפירש טעם הגיוני בענין דין 'תמורה', ואח"כ סיים שרוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מ'גדול-העצה' לתקן הדעות וליישר כל המעשים.

ואמנם בספרו 'מורה הנבוכים' (חלק ג פרק מז) נתן הרמב"ם טעם להקרבת הקרבנות מן הבהמות, שזה משום שאותם עמים שישראל היו גרים ותושבים בארצם מעולם היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה, והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות עיזים ועל שם כך נקראו 'שעירים', ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם. בעבור כן ציוה הקב"ה לשחוט את אלה השלשה מינים לשם

הַמִּזְבֵּחַת עֲרַכְתִּי וְאָעַל פֶּר וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ", ולא הייתה דעתו בהקרבה זו לשלול ממנו אמונות רעות, ולא נצטווה בכך, אלא עשה כן להתקרבות אל האלוקים כדי שיחול עליו הדיבור.

ומאחר שמיאן בטעמו של הרמב"ם, כתב הרמב"ן שיותר ראוי לומר בכל הענין טעם אחר (וע"ע בריקאנטי כאן א ג) והוא, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדיבור ובמעשה, ציוה השם שכאשר יחטא יביא קרבן, ואז יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתוודה בפיו כנגד הדיבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו 'תמורה' ו'כופר' את הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, ומתנות כהונה להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו.

גם בספר 'החינוך' פרשת תרומה (מצוה צה) הלך בדרך זו בביאור ענין הקרבנות ככפרת עוונות, שאחר שביאר שרק ע"י מעשה גדול כהקרבנות קרבן יקבע בנפשו רוע החטא (והוא יסודו הידוע במצוה טז ש"אחרי הפעולות - נמשכים הלבבות") ויִמָּנַע ממנו פעם אחרת, הרחיב את טעם הרמב"ן, וכתב שלכן ציוונו האל להקריב לעולם מהדברים שלב אדם הומה בהן, כמו הבשר והיין והפת, כדי שיתעורר הלב יותר עם העסק בהם, ולעניי חייב להביא ממעט קמחו אשר עיניו ולבו עליו כל היום. [ועוד הפליא לבאר, שהנה גוף האדם והבהמה ידמו בכל ענייניהם, לא יתחלקו אלא רק שבזה ניתן השכל ולא בזה. ובהיות גוף האדם יוצא מגדר השכל בעת החטא, יש לו לדעת שנכנס בעת היא בגדר הבהמות שהרי כבר אין שום חילוק ביניהם. ועל כן נצטווה לקחת גוף בשר כגופו, ולהביאו אל המקום הנבחר לעילוי השכל ולשרפו שם, ולהשכיח זכרו כליל, תחת גופו, כדי לצייר בלבבו ציור חזק שכל ענינו של גוף בלי שכל אבד ובטל לגמרי. ובקִבְעו ציור זה בנפשו - יזהר מן החטא הרבה, והבטיחה התורה שבמעשה הגדול הזה ובהסכמת עושהו שיתנחם על חטאו מלב ומנפש, תכופר אליו שגתו].

והנה זהו ביאור ענין הקרבנות שמביאים על חטאים כל אדם וענינו, אך הרי הרמב"ם בא לבאר בעיקר את ענין 'קרבן התמיד' שישאל הצטוו להקריב תמידים כסדרם ומוספיים כהלכתם. ואכן הרמב"ן מתייחס לכך וביישוב הדבר הוא מחדש שבעצם גם קרבן התמיד של הציבור הוא מאותה בחינה, שהוא גם כן קרבן הבא לכפר על חטא, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד. [וראה עוד שכתב שעל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם לחבר עולמות אבי"ע (ומקורו בזה"ק ח"ג רמא א, וע' בשל"ה הקדוש 'תורה אור' כאן אות ז, וראה עוד להלן אות ... מהמש"ח), והאריך בזה בדבריו עמוקים מכבשונו של עולם]. וסיים הרמב"ן על ביאור זה, כי אלה דברים מתקבלים מושכים את הלב כדברי אגדה.

ויש לציין כי כזאת מצאנו למהר"י עראמה בעקידת יצחק (כאן שער נו) שטעם כל הקרבנות כזבחי שלמים נדרים ונדבות ועולות ראייה וכיוצא בהן (זולת אלו אשר באו לכפרת עוון אשר חטא) הוא, כדי שיכוון המקריב להקריב את עצמו לפני ה', ולכן מקריבים את החיות שהם בדרגה הפחותה מדרגת האדם המדבר, וכך האדם עצמו בחייו ראוי לו למסור נפשו אל האלוקים ולהתיישר לפניו בכל מיני עבודות עד שישאר השכל זך ונקי והנפש שלמה מכל סיג וחלאה קרובה אליו יתברך בכל מחשבותיה ופעולותיה. ועל זה אמרו חז"ל (תוספות מנחות קי. ד"ה מיכאל) שמיכאל שר הפנים מקריב נשמותיהן של צדיקים לפני הקב"ה במזבח של מעלה.

והוסיף לבאר בזה, שהנה הנפש האצולה הרוחנית אינה מתפרנסת ממזון גשמי אלא רק בדברים מחשביים שכליים (כמו שהתפרנסה נפשו של משה רבינו ארבעים יום זה שלש רגלים). אך גם באכילה ושתייה

הגשמיים, יש לנפש הרוחנית מנה יפה מיוחדת לה, כגון ע"י אמירת הברכות ככוונה, וכן בסעודה של מצוה, או כשמכוון באכילתו למצוות התלויות בסעודה היא מכשרות המאכלים והרחקת האיסורים לפי דרכי התורה, או שמכוון להסעיד הגוף ולהבריאו לעמוד לשרת לפני אלוהיו בתושיית התורה והעבודה ולצאת ולבא בכל דבר שבקדושה. כי באמת הכוונות האלו הנכבדות והרוחניות יעמידו הנפש הנכבדת ויקיימו אותה כי היא קדש ומן הקדשים תאכל. והוא סוד מה שכתוב (דברים ח א) "פִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִּי ה' יִהְיֶה הַאֲדָם". ועל דרך זה תתקיים השכינה ותדבק בכללות האומה הנבחרת במעשה הקרבנות, לא מצד שהם מאכל לשכינה או לאומה, רק שבהטבת כוונתם בהקרבה באופן נרצה ונאות יועילו למו להשלים נפשם ולהכשיר מעשיהם לפני השם יתעלה, עד כי טוב כוונתם ועוצם שלמותם יהיו סיבה מחייבת להימצאות השכינה האלוהית אצלם, עיי"ש.

טעם בעלמא או יסוד הענין

ובישוב דעת הרמב"ם מפני השגות הרמב"ן, תחילה נעיר שלכאורה בעצם הדבר זו סתירה בדברי הרמב"ם, שבספר הלכותיו הוא כותב שכל הקרבנות הן מכלל החוקים, ובספר השקפותיו הוא כותב טעם גלוי לכל ענין הקרבנות. אך בפשטות נראה כפי שהוא הבהיר בהלכותיו, שאע"פ שהדבר הוא חוק ולא נוכל לירד לטעמו האמיתי, מכל מקום כל כמה שנוכל ליתן בו הבנה יש לנו לעשות זאת. ובלכתנו בדרך זו בעיקר מה שמביא הרמב"ם טעם הגיוני לענין הקרבנות, נוכל גם להתייחס במבט הנכון לעצם הטעם שהביא שהקרבנות הם כנגד הַרְגֵל זְבִיחָה לעבודה זרה, ולומר שכשמו כן הוא נתינת טעם בעלמא ולא ממשו ועיקרו של מהות הדבר, אשר הוא גבוה מהשגתנו.

ואכן ראיתי בספר תולדות יצחק (כאן) לדודו ומאמצו של מרן רבינו יוסף קארו, שכתב שהרמב"ם לא בא לומר שכוונת הקרבנות היא רק מצד שלילת עבודה זרה, אלא כוונתו לומר שגם טעם זה קיים בציווי הקב"ה על הקרבנות, אבל הוא מודה שגם יש בהם כוונה אחרת יותר עצמית ולא השיג אותה, שזה מכלל החוקים שלא ידענו הטעם העיקרי בהם. ועיי"ש מה שהפליא בשמונה טעמים לענין הקורבנות, ואכמ"ל. גם הגרי"ל בלוח ה"ד בספרו שיעורי דעת (ח"א עמ' 200) כתב שאין ספק שגם הרמב"ם לא חשב זאת לעיקר הטעם בענין הקרבנות, כי הלא כאמור בספרו הגדול סוף הלכות מעילה כתב שהטעם האמיתי בקרבנות הוא סוד מסודות התורה וכל העולם מתקיים בשביל הקרבנות, אלא בספרו מורה הנבוכים כתב טעם זה כי באמת גם הוא נמצא, אבל אֵל לָנו לחשוב ח"ו כי הרמב"ם תפס טעם זה לטעם היחידי במצות הקרבנות. ועיי"ש מה שביאר בעומק ענין הקרבן, שהוא להעלות ולרומם את הנפש הבהמית והכוחות השפלים שבבריאה.

[ואמנם במכתב מאליהו' (ח"ה עמ' 413) כתב המשגיח הגה"צ ר"א דסלר בישוב הסתירה, שאע"פ שבמקור הטעם של הרחקה מעבודה זרה היה קיים במציאות, מ"מ אצלנו בדורות אלו כשנתמעטו הלבבות, ודאי הוא חוק, שהרי אין אנו מרגישים את הצורך להישמר משטף רצון לעבודה זרה, אמנם נוכל להבין בשכל את הטעם הזה שכתב הרמב"ם, אבל רק דרך הבחנת הלב של הדורות ההם, שהיה להם נסיון חזק בהתמודדות כנגד עבודה זרה על שלל אופניה. וראה מש"ב שהיום כמעט ואין לנו 'צרא דעבודה זרה' אי"ז לגודל רוממותנו, אלא אדרבא מחמת ירידת הדורות ונמיכות רוחנו התבטל כח הרוע הזה, משום שאין לנו כח להתמודד מולו, ולו היה בדורנו מי שיעיג לזה שיהיה לבו גדול כלבבות הדורות ההם, היה מגיע גם הוא ליצה"ר דע"ז ממש באופן של הדור ההוא, וכמבואר בגמרא (יומא ט: וסנהדרין סד:) בטעם שביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצה"ר של ע"ז, עיי"ש וע"ע בגמרא חגיגה (ה:) ביסוד האמור שזה לעומת זה עשה האלוקים, ואכמ"ל].

וראיתי למהר"יט בספרו צפנת פענח (כאן) שכתב שיש שהשתבשו לחשוב שטעם הרמב"ם הוא שהמנהג עובדי האלילים הוא

מחייב את עבודת הקורבנות להשם יתברך, והקשה ע"ז מכמה מקורות שאדרבא יש לנו להרחיק מה שקירבו עובדי האלילים. ולכן כתב שאדרבא כוונת הרמב"ם היא על דרך השלילה, שאע"פ שהיה ראוי להניח לגמרי דרך זו הדומה לעבודת אלילים, לא גזרה חכמתו יתברך בכך, על דרך מה שאמרו (ע"ז נד): "יאבד עולמו מפני השוטים!?", אלא השאירה העבודה שהיתה בידינו מימות אדם ונח והאבות, להעתיקה מדרכי הטומאה לדרכי הטהרה' כי אם היה עושה כן לבטלה לגמרי היה מה שלא יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל. ועיי"ש מש"ב פשט חדש, שאין כוונת הרמב"ם למה שהתרגלו לכל מיני עבודות זרות אלו, שהרי א"כ אדרבא התרופה לזה הייתה ההתרחקות לקצה האחרון כמו שייסד לנו בהלכות דעות (פרק ב), אלא כוונתו שהאדם רגיל בשליטת יצרו ואי אפשר לצאת ממנו אלא ע"י פעולה של עבודה, ולכן השאיר לנו עבודת הקורבנות כאשר הייתה באמנה איתנו. ובפשטות אין דבריו נכנסים בכללות דברי הרמב"ם, וצ"ב. ועיי"ן בחידושי חתם סופר (חולין קלג. ד"ה כל כהן שאינו מודה) מה שהביא בשם הצ"פ ומה שביאר ע"פ זה, וצ"ע.

ד. דברי אברבנאל ביישוב וביסוס שיטת הרמב"ם

ומצאנו לרבינו דון יצחק אברבנאל (בהקדמה לחומש ויקרא) שהרחיב ליישב ולבאר דעת הרמב"ם. ובתחילה כתב שהוא סובר שיש חילוק בין עבודת הקורבנות לשאר עבודות ומצוות שעושים לפני האל. שהתפילה והתחינה, תלמוד תורה, דברי הצומות וצעקותם, מזווה, ציצית ותפילין, וכל שאר עבודות ה', הם מצוות שיש בהן ענין מצד עצמם, ולכן היו בכל מקום ובכל זמן. אבל הקורבנות אינם כן, אלא הם מוגבלים במקום ובאדם, שהקב"ה ציוה לייחד בית אחד במקום אשר יבחר השם ושלא יקריבו בזולתו, וכמו שנאמר בפסוק (דברים יב ג) "הִשְׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה עִלְתִּיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תֵּאָהָה", וגם שלא יקרב איזה איש שיזדמן אלא מזרע אהרן הכהן, וגם אינם נוהגים בכל זמן. וכל זה מורה שהכוונה האלוהית הייתה בציווי על הקורבנות, למעט את סוג עבודה זו, כי אדרבא מטרתה הייתה כדי למשכם מעבודה זרה.

ראיה נוספת מביא אברבנאל לתפיסתו של הרמב"ם שהקורבנות הם כביכול מצב של בדיעבד כדי שלא ימשכו לעבודה זרה, מדברי הנביאים שהיו מוכיחים לישראל על רוב השתדלותם בקורבנות, באמרם שאינם מכוונים בעצמם לתוכן הענין שהוא קרבת ה' ועשיית רצונו. כמו שאמר שמואל הנביא (שמואל א טו כב) "הֲחִפֵּץ לַהֶשֶׁם בְּעֹלֹת וּזְבָחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל הַשֵּׁם", וישעיהו (ישעיה א יא) אמר "לְמַה לִּי רֹב זְבָחִיכֶם יְאֹמַר הַשֵּׁם", וירמיה (ירמיה ז כב-כג) אמר "כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל דְּבַרְי עוֹלָה וְזָבַח, כִּי אִם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שְׁמַעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לְאֱלֹהִים", ואסף המשורר אמר (תהלים נ ח-ט) "לֹא עַל זְבָחִיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלְתֶיךָ לִנְגְדִי תַמִּיד, לֹא אֶקַּח מִבֵּיתֶךָ פֶּר מִמֶּמְלַאתֶיךָ עֲתוּדִים".

ומוסיף אברבנאל שגם בדברי חז"ל בגמרא מוצאים אנו סיוע לכך שהקב"ה ממאן בקורבנות ומעדיף את עסק התורה וטהרת הלב. במנחות (ק). אמרו "כל העוסק בתורה, אינו צריך לא חטאת ולא עולה ולא אשם ולא מנחה". ובמכות (י). מובא שאמר הקב"ה לדוד (תהלים פד יא) "כִּי טוֹב יוֹם בְּחֻצְרֶיךָ - מֵאֲלֶף בְּחֻצְרֵי", טוב יום שאתה יושב ועוסק בתורה לפני - יותר מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח. וכן במדרש רבה (שמות פרשה לח אות ד) הביאו מאמר הנביא (הושע ג א) "קָחוּ עִמְכֶם דְּבָרִים" ומאמר דוד המלך (תהלים כו ו) "אֶרְחֹץ בְּנִקְיוֹן פְּפִי לְשִׁמֵּעַ בְּקוֹל תוֹדָה", ודרשו על כך, שישאל אומרים: ריבון העולם! הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם, כהן משיח חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו, אנו מה נעשה שאין לנו להביא קרבן. אמר להם הקב"ה: דברים אני מבקש מכם ולא קרבן, ואני מוחל על כל עונותיכם.

בהמשך דבריו האברבנאל מורה באצבע על כמה מאמרי חז"ל שמהם נשקפת עצם שיטת הרמב"ם שמטרת הקורבנות היא כדי שלא ימשכו לעבודה זרה שהייתה נוהגה בבעלי חיים. תחילה הוא מביא את מאמר רבי שמעון בן עזאי בספרי (פנחס קמג) ובמנחות (שם), בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות, שלא נאמר בהן לא 'אל' ולא 'אלהים' אלא 'יהוה', שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק. ושמו תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר (תהלים נ יג) "אִם אֶרְעֵב לֹא אֹמַר לֹךְ כִּי לִי תִבֵּל וּמְלֵאָה" ונאמר "כִּי לִי כָל חַיְתוֹ יַעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלְפֵי, יַדְעֵתִי כָל עוֹף הָרִים וְזִוְי שְׂדֵי עִמְדָי", לא אמרתי אליכם 'זיבחו', כדי שתאמר 'אעשה רצונו ויעשה רצוני', לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונכם אתם זובחים. וכן מצאנו על הפסוק (במדבר כח ב) "צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קִרְבְּנֵי לַחֲמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחָחֵי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ", שדרשו חכמנו (תמורה כט). את הדגש תיבת 'לי' שבא הכתוב לומר 'לי' - ולא לאדון אחר, ואיזהו אחר שמקריבין לו - הוי אומר זו עבודת כוכבים".

עוד מביא האברבנאל מפורש ומבוואר במקרא ובמדרש, שלגבי אזהרת הכתוב באיסור 'שחוטי חוץ' אשר הוזהרנו (לקמן יז ג-ו) "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז וְכוּ' וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיֵאוּ לְהִקְרִיב קִרְבָּן לַה' וְכוּ' לְמַעַן אֲשֶׁר יִבְיֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת זְבָחֵיהֶם וְכוּ' שְׁלָמִים לַה' וְכוּ' וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לְשִׁעְרֵם אֲשֶׁר הֵם זֵנִים אֲחֵרֵיהֶם", אמרו במדרש רבה (ויקרא פרשה כב אות ח) משל לבן מלך שלבו היה גס עליו והיה רגיל לאכול נבלות וטרפות, אמר המלך "בן זה יהיה תדיר על שולחני - ומעצמו יתנזר מכל גיעוליו". כך לפי שהיו ישראל להוטים אחר עבודת אלילים והיו מביאים קרבנותיהם לשעירים באיסור ופורענות באה עליהם, אמר הקב"ה יהיו מקריבים קרבנותיהם לפני באהל מועד והם נפרשים מעבודת אלילים. אמור מעתה, דברות הרמב"ם אינם 'דברי הבאי', אלא 'דברי קדושה' המושרשים בדברי קדמוננו התנאים והאמוראים.

[אמנם אין לכחד שהמקובל האיטלקי רבי אביעד שר שלום באזילה בספרו אמנות חכמים (פרק עשירי בדף טז עמ' א במהדו' תר"ח ודף כב עמ' ב במהדו' תרמ"ח) הביא לבאר כיוצא בזה מהרב שם טוב (ושבו בינוני שכנראה הכוונה לאברבנאל גופיה בחיבורו על מורה נבוכים, שיש שקוראים אותו כן), וכתב שאין דברים אלה נכונים כלל, ומדרש רבה אין פירושו כך, אלא הוא קאי בפרשת שחוטי חוץ, ובא ליתן טעם למה נאסר להם בשר תאוה ולמה נאסרו הבמות, ועל כך קאמר שזה כדי שיתרחקו מע"י, שאילו היה הקב"ה מתיר להם לאכול בשר תאוה או לזבוח בכל מקום שירצו כאשר היה בראשונה, אזי לבסוף היו מקריבים זבחים לע"ז. והוא ממש דומה לנמשל, שהרי מן הראוי הוא שבן המלך לא יאכל נבלות וטרפות, אבל אינו מן הראוי שיאכל על שלחן המלך, אלא שגזר שיאכל תדיר על שלחנו כדי שיתרחק מן הנבלות ומן הטרפות, עיי"ש. וצייין לו הבקי הגדול מגרודנא רמ"י בורנצקי בפירושו הר המוריה (על הר"מ הל' מעילה שם) שבספר אמנות חכמים היכה על קדקוד המביאים ראייה מהמדרש המדבר מענין שחוטי חוץ. וצ"ע].

ה. טעם הקרבנות של אדה"ר נח ובלעם

איברא אף שהוכחנו מן הכתובים ששורש ענין הקרבנות הוא להרחיק את ישראל מהרגל זביחה לעבודה זרה, עדיין צריכים אנו למענה על קושיית הרמב"ן שמצאנו בתורה שהקריבו קרבנות, בלא קשר לשלילת עבודה זרה, ואף אצל אומות העולם שלא נצטוו על כך. ולכאורה נצטרך לומר שאכן הרמב"ם מסכים לטעמו של הרמב"ן בכל מיני קרבנות מסוימים שהקריבם אנשים פרטיים מימות עולם, וכל כוונת הרמב"ם לבאר מדוע ציוותה התורה את ישראל להקריב קרבנות במשכן ובמקדש, וכן שחיטת השה בפסח מצרים, בתור ציווי כללי לישראל, ועל כך אמר שכל ענין ההקרה הוא להרחיק מעבודה זרה.

ואכן האברבנאל התייחס לנקודה זו, ומבואר ממנו כאמור, שעל אופנים פרטיים מודה הרמב"ם שטעם ההקרה הוא מצד עצמו ולא לאפוקי מעובדי ע"ז, עיי"ש שכתב שאדם ובניו הקריבו קרבנות בתור דבר חיובי לעבודת אלוקים כאילו הקריבו את עצמם ואת כלי המחשבה הדיבור והמעשה, והודו בזה לפני ריבונם שהיה ראוי ליקח נפשם על חטאם ותחת זה מכפר הוא להם בהקרת הבהמה, וזו גם הסיבה שנח הקריב קרבן בצאתו מהתיבה. [אלא שלגבי נח אפשר שהטעם הוא (כטעם הרמב"ם בקרבנות שנצטוו ישראל) משום שראה שדור המבול פרוצים בעבודת אלילים מימי אנוש, ולכן הקריב קרבנותיו לגבוה להתרחק מעבודת אלילים]. ועיי"ש שבלעם לא בנה שבעה מזבחות להתרחק מע"א, אלא טעמו היה כמו שביארו חז"ל במדרש (במדב"ר פרשה כ אות יח) שזה היה כנגד שבעה מזבחות שבנו שבעה צדיקי עולם מאדם ועד משה ונתקבלו, ואלו הם אדם הבל נח אברהם יצחק יעקב ומשה.

וראיתי בספר אהל משה (שיינרמאן, ויקרא עמ' עז) בשם ספר אור גדליהו שכתב לבאר בשיטת הרמב"ם ולתורץ קושיית הרמב"ן עליו, שההרחקה מעבודה זרה אינה רק מע"ז ממש, אלא היא מע"ז ומכל אביזריהו דע"ז, הרחקה מכל רגש ישות שיש באדם. שהנה מצינו בחז"ל (ע"ז יד:) שבמסכת עבודה זרה של אברהם אבינו היו ארבע מאות פרקים, כי עבודת אברהם אבינו ע"ה הייתה לעקור מן השורש כל הרגש של "פְּחִי וְעוֹצֵם יָדִי" ולהתרחק מכל נדנדוד של אלילות עצמית בלתי לה' לבדו. [ובזוהר הקדוש (בראשית דף כז עמ' ב, ועיי"ן שבת קה. וע"ע נדרים כב:) אמרו שכל הכועס כאילו עובד ע"ז, והיינו כאמור. ועיי"ן בליקוטי מוהר"ן (בכמה זכות) שתאוות ממון היא עבודה זרה (ועיי"ן כתובות סח:), ודו"ק. ובכלי יקר (שמות יד ב) כתב ש'בעל צפון' היא עבודה זרה שעובדיה חושבים שממנה יושפע להם זהב ורב פנינים, כמו שנאמר (איוב לו כב) "מִצְפּוֹן זָהָב יֵאָתֶה".]

ובזה יש לבאר ענין הקרבנות שהביאו הראשונים, כי אע"פ שאדם הראשון הרגיש בעצמו שהוא נברא מ'אין ליש', מ"מ הרגיש בעצמו שהוא "ישות" נפרדת בזכות עצמו, ולכן הביא קרבן להתקרב לה' ולהתרחק מכל רגש ישות שבו, וכן הבל נח שהקריבו קרבנות, בכוונה זו היתה הקרבתם, להרחיק מעליהם כל מחשבה שיש בעצמותם איזה כח משלהם. ובה מיושבת השגת הרמב"ן. ונמצא שטעם הרמב"ם קרוב לטעם הרמב"ן, אלא שהרמב"ם מדבר מהצד השלילי של קרבנות שענין הקרבן הוא להרחיק כל שמץ ונדנדוד של ע"ז, אף ב'הרגש' של האדם שהוא לא ירגיש עצמו כדבר נפרד וכישות בפנ"ע, ואילו הרמב"ן מדבר מהצד החיובי של הקרבן, לקרב עצמו וכל הבריאה עמו אל השורש של הכל שהוא הקב"ה, וכלשונו שקרבן לשון התקרבות ואחדות.

§ חילוק בין הקרבה במקדש להקרבה בבמה

והכהן הגדול הגרמ"ש מדייונסק ב'משך חכמה' (בהקדמה לחומש ויקרא) כתב לפשר ולהכריע בין טעמו של הרמב"ם במורה נבוכים לבין טעמו של הרמב"ן שכתב על דרך האמת. שיש חילוק בדבר בין סוגי הקרבנות, 'קרבנות במה' - הם רק להרחיק עבודה זרה מלבבות עם ישראל, לכן ציוה הקב"ה שיקטירו אותם לשם שמים. לא כן קרבנות בית המקדש - המה ודאי לקרב העולמות ולחבר דודים ופועלים הם נפלאות בכל העולמות. והביא מקור לחילוק, ממה שכתוב במשנה (זבחים ק"ג) שאין "ריח ניחוח" בבמה קטנה. הרי לנו שקדשי במה אינם לריח ניחוח. [ועיי"ש בשאר דבריו, ובשו"ת צ"ץ אליעזר (ח"י ס"ה, הובא בספר "כמוצא שלל רב" כאן עמ' לא) מה שלמד מהם סברא לאסור הקרבת קרבנות בזמן הזה, ואכמ"ל].

והנה הגם שהמש"ח (במוסגר) מצא תנא דמסייע ליה, הוא הרלב"ג בתועלותיו בספר מלכים א' (ג א) שכתב לגבי הבמות שאף שהיו מותרות מ"מ אין בהם כוונה ותועלת עצמית. מכל מקום המדקדק

יראה שמהלך זה פירוש עצמי ודרך אמצעית, ואינו אליבא דהרמב"ם והרמב"ן עצמם. שהרי הרמב"ם כתב את דבריו בתור הסבר לצינוי הקרבנות שבמשכן ובבית המקדש, ואפילו הכי נקט שאינם אלא להרחיק מעבודה זרה. ומאידיך הרמב"ן הקשה עליו מכל הקרבנות של אומות העולם שהיו קודם הקמת המשכן ובניית בית המקדש, ומשמע שאינו מחלק בזה אלא סובר שאף בהם יש טעם עצמי לכפרה על האדם ולהיותם ריח ניחוח לה'.

ויש לציין כי גם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בספרו 'דברי אגדה' (על התורה כאן) יצא ליישב דברות הרמב"ם שכתב שענין הקרבנות הוא חוק, אע"פ שענין הקרבנות היה מצוי עוד לפני נתינת התורה וגם אצל יתר האומות. וחילק בזה, שקרבנות של הגויים אינם חוק, ורק קרבנות של ישראל הם חוק. וביאר ע"פ מה שדרשו במדרש רבה על הפסוק בשיר השירים (ב יד) "כִּי קוֹלְךָ עָרַב וּמְרִאֲיָהּ נְאוּהָ", כי קולך ערב - זה השיר, ומראך נאוה - אלו הקרבנות. והורו לנו בזה שלא יטעה האדם לומר שכשאנו מקריבים קרבן לפני המקום אנו נותנים לו משהו, אלא הענין של 'מראך נאוה' אלו הקרבנות הוא כמו ה'קולך ערב' שהוא כענין השיר שהוא רוח באנוש להביע את תודתו בשיר ואין בו ענין ממשי, כמו כן הוא הקרבן שאין בו ענין ממשי אלא רק הבעת תודה של האדם, ושניהם ממקור אחד נובעים. ולפי"ז כל הקרבנות שהקריבו עד מתן תורה, כולם קרבנות תודה, וכשנתינת תורה לישראל, אז נתחדשה ההלכה שכתב הרמב"ם, שהקרבנות הם בכלל החוקים, שכשהתורה ציוותה לישראל להקריב קרבנות, נתחדש טעם נוסף להקרבת הקרבנות, והוא יסוד מסירות נפש שעליו נצטוו (ויקרא כב לב) "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שענינו שיציירו בנפשם כי הכל שייך לגבוה. עכת"ד ועיי"ש.

§ מוהות הקרבן - שהאדם יקריב את עצמו!

והנה בזוהר הקדוש (ח"ג רמא א) הרחיב בכל סודות ענין הקרבנות אשר המה נשגבים ועצומים עמוק עמוק מי ימצאם, ועכ"פ מה ששייך לנו כפי ערכנו הוא מש"כ שם, שאע"ג שיש תיקונים בכל העולמות וחיות הקודש ומשרתי כסא הכבוד וכו', מכל מקום האדם התחתון הוא עיקר הכל בקרבן, לפי שמקריב שם רוחו ונשמתו, כשמתוודה על עוונותיו בעת הבאת הקרבן. ובעל ה'ישמח משה' מסאטמאר (מאמר 'יין הרקח' שבת קנג.) כתב שדבר זה נצמח מעקידת יצחק שנשאר קיים לרושם לעד ולנצח, שכמו שמצאנו (עיי"ן לרמ"א מפאנו ב'עשרה מאמרות' מאמר תקד ח"ב פ"ח) באילו של יצחק, שנכנסה בו לפי שעה רוחו של יצחק, הכי נמי בכל מקריב קרבן בכוונה הראויה, נכנסת רוחו בתוך הבהמה המוקרבת, ולכך כמקריב את עצמו יחשב.

ואכן מצאנו גמרא מפורשת במסכת מנחות (קד:) שעמדה על ענין זה של הקרבת האדם את עצמו, בביאור מש"כ בתורה (ויקרא ב א) "וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב קָרְבָן מִנְחָה לַה' סֶלֶת יִהְיֶה קָרְבָנוֹ", ששאל רבי יצחק מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש? והשיב, שאמר הקב"ה שהעני דרכו להביא מנחה, ומעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני. ובספורנו ביאר לשון הפסוק "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִקָּם" - כי יקריב מעצמכם, בוידוי דברים והכנעה על דרך הכתוב (הושע יד, ג) "וְנִשְׁלַמָּה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ", וכאומרו (תהלים נא יט) "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה", כי אין חפץ בכסילים המקריבים בלתי הכנעה קודמת. וראה ב'כמוצא שלל רב' (ויקרא עמ' לד) שמרן הגר"מ שך זצ"ל אמר (בהספד תמורות על הג"ר יונה יוסף ארנטרובי) שמדבריו שלמדנו כאן יסוד גדול במהות ענין הבאת הקרבנות, שכוונת התורה היא שיביא האדם את עצמו לקרבן, וכיצד יעשה זאת האדם, על ידי "זבחי אלוקים רוח נשברה", כלומר שיעמוד האדם לפני בוראו בהכנעה ובלב נשבר, שאז אף אם הוא בעל מום בגופו, מחוסר יד או רגל או חולה במחלה כזו או אחרת, הרי זה קרבן תמים מכיון שנפשו שלימה, וה'אדם' שבו תמים ומושלם. זהו קרבן העולה לגבוה, ריח ניחוח לפניו!